

DE VORBĂ CU D-L I. PETROVICI.

Am socotit totdeauna că interview-ul, bine mînuit, poate să devină un admirabil instrument de informație asupra scriitorului. Vreau să spun anume că mi se pare mai firesc ca istoricul literar să-și rețină documentația din clipa chiar în care și-a dat sama că o valoare s'a definit, să urmărească pe scriitor în timpul vieții lui. Cusurul interview-ului jurnalistic este însă că el este redactat de gazetarul literar, după note incomplete și adesea din memorie și fără nictun program de istoric literar. Am încercat deci în câteva rînduri și cu deplin succes (amintesc autobiografia d-nei Papadat-Bengescu) de a supune pe scriitor unui chestionar strîns, ca să nu scape în divagații lăturalnice, împingîndu-l să scrie autobiografii, ca să zic așa, dirijate. Scriitorului i se pune înainte planul general al autobiografiei, indicîndu-i-se chiar unele cadențe, și dîndu-i-se apoi și câteva sugestii particulare. Prin urmare, istoricul literar urmărește să obțină dela scriitor toate acele știri pe care le simte utile printr'o sinteză fugitivă a personalității chestionate, lăsîndu-i libertatea de a scrie el însuși istoria vie, autentică a vieții lui.

De data aceasta, am rugat pe d. I. Petrovici să scrie autobiografia și am avut satisfacția de a găsi la acest gînditor și scriitor o înțelegere desăvîrșită. D-sa a compus, după întrebările mele, o parte din autobiografie și va continua. Întrebările speciale, determinate de respectiva individualitate, nu le divulgăm, ci dăm numai ca un fel de *motto* punctele fundamentale. Memorialist încîntător de ton oral, cu o grațioasă alintare, și cu un sentiment de vanitate, ieșit, așa am impresia, dintr'o discretă mîhnire, (dealtfel obiectiv neintemeiată) de a nu găsi în jurul său un mediu potrivit capacității sale de afecțiune, d. Petrovici a găsit în nuda autobiografie ritmul evocator ce convine personalității sale. Autobiografia aceasta este o aruncare de ochi înapoi asupra unei existențe, privite din afară, ca o desfășurare a unui destin, și e plină de emoția tuturor scrierilor de acest fel cînd sînt simple și detașate.

G. CĂLINESCU.

— *Date biografice cît mai bogate și inedite...*

— M'am născut la 2/14 Iunie 1882, în Tecuci, de unde erau principalii mei ascendenți și unde tatăl meu, Dumitru Petrovici, funcționa ca judecător de instrucție. Invoc c'o mîndrie pînă astăzi neuzată, și ca o mărturie precisă a integrității sale de magistrat, faptul că și-a pierdut postul — pe atunci amovibil — din cauză c'a rezistat satrapului de pe vremuri, Take

Atanasiu, care îl și cununase, refuzînd să aresteze, fără motiv legal, pe unul din adversarii politici ai acestuia, așa precum omul atotputernic, cu mare trecere la guvern, i-o pretinsese la un moment dat. Răzbunarea lui Take Atanasiu, care l-a scos fără zăbavă din magistratură, s'a întors de altfel în avantajul părintelui meu, ajuns în scurtă vreme fruntașul baroului din Tecuci, unde și-a făcut o frumoasă reputație și o întinsă clientelă, din nefericire curmate prea repede de sfîrșitul său prematur, pe la vreo 45 de ani.

Mama mea, Ortansa, femeie inteligentă și pasionată de literatură franceză, era de un perfect echilibru sufletesc — cores-punzînd în aceasta simțului de măsură al tatălui meu — dar cu nevinovată manie de a se crede boeroaică, întemeindu-și pretențiunile aristocrate, atît pe faptul că descindea de pe mamă dintr'o familie de moșieri moldoveni cu stare, cît și din cauza unei bunici grecoaiice, despre care mi-a povestit de mai multe ori — fără să poseadă de altfel vreo documentare riguroasă — că ar fi avut o soră, sau o altă rudă apropiată, damă de onoare la curtea din Atena. Osebit de aceasta, de natură să-i sporească și mai tare conștiința de protipendadă, școala pe care o făcuse la «Călugărițe», la Iași, îi procurase, pe lîngă îndemînarea de-a se rosti elegant în franțuzește, o poleială de maniere alese, într'un cuvînt, iscusința prezentării și comportării în salon.

Faptul că prețuia mai mult decît orice pe lume calitatea de om bine crescut și meremeturile deșarte ale așa zisei etichete n'ar fi avut urmări prea grave, dacă nu m'ar fi chinuit de mic pe mine cu un fel de dresare artificială, la care eram destul de refractar, și dacă, în dorința de-a nu mă contagia de exemple proaste, nu m'ar fi izolat cu severitate de copiii de vîrsta mea, ceiace a avut resfrîngerî, vreme îndelungată, asupra caracterului meu, adesea plictisit și trist, cu aparențe de distant.

N'ar fi drept totuși să pun dragostea de singurătate exclusiv în sarcina acestei educații, care m'a înfrăiit cu izolarea. În parte trebuie s'o atribui și spiritului meu reflexiv, care în locul cheltuirii în zburdălniciile jocului, prefera ceasuri întregi de reverie. Îmi amintesc și astăzi de orele pe care le petreceam în grădinița casei — înainte și după ce umblam la școală — aci construind istorii fanteziste, pe care le continuam mai multe zile de-arîndul, aci silîndu-mă să rezolv probleme pe care mi le punea înconjurimea : bunăoară faptul că luna răsărită devreme

este mult mai palidă decît în puterea nopții. O enigmă care m'a muncit serios, dar pe care aveam pretenția să o desleg singur și pe care însfirșit am soluționat-o chiar de atunci — așa spune astăzi: cu metoda variațiilor concomitente — observînd anume că lumina lunii se împuternicește, pe măsură ce scade focul orbitor al soarelui. Deci...

Aș putea să citez un alt exemplu de viață interioară—care fatal te izolează de contactul cu alții, îngropîndu-te în reflecțiunea proprie — un gând care mi-a răsărit în minte, la Băile Slănic, adouazi după sosire, pe la etatea de 6 ani. Deșteptat de dimineață și văzînd pentru întâia dată priveliștea munților împăduriți — sosisem în puterea nopții cu trăsura dela Tîrgul Ocni — m'am întrebat deodată dacă m'am trezit realmente, sau dacă nu cumva visez.

Întrebarea s'a menținut în tot timpul șederii la Slănic, admițînd posibilitatea unui vis prelungit care ar cuprinde totalitatea zilelor petrecute de atunci încoace.

Desigur în contra acestei ipoteze, pe care totuși n'o înlăturam din minte, vorbea rînduiala și continuitatea întîmplărilor pe care le trăiam în acele zile, în opoziție cu incoherența și dezordinea obișnuită a visurilor somnului. Totuși — gîndeam în mine — este oare absolut exclus ca să existe un vis cu o ordine tot așa de strînsă ca cea a vieții de veghe? Așa că de fapt continuam să cred în posibilitatea, ca toate frumoasele zile petrecute la Slănicul Moldovii, să nu fie decît visul nopții dela sosire, din care nu izbuteam să mă trezesc. Au trecut un an-doi și tot mă lăsam din cînd în cînd furat de ideea că tot ce mi s'a întîmplat dela acea dimineață încoace este numai un vis...

Desigur după cîtăva vreme gîndul acesta m'a părăsit, dar radicala lui absurditate n'o pot susține nici astăzi, cînd știu că filosofia n'a găsit încă mijlocul să despartă sigur viața de vis și să afle un criteriu de diferențiere care să nu suporte nicio controversă...

Ca să revin la firul principal al povestirii: Din cauza prejudecăților de «castă» ale mamei mele, am crescut singuratic, într'o colivie aurită, unde materialicește nu duceam lipsă de nimic. Pînă tîrziu, n'am cunoscut din orașul meu natal decît o circumferință limitată în jurul casei — cu excepția rarelor ocazii, cînd ieșam cu părinții, mai mult în trăsura — și în ce colori de taină ademenitoare îmi apăreau capetele șoselii pe care o pri-

veam dela fereastra odăiții mele, capetele cu pîlcuri de copaci care-mi păreau că duc deadreptul la pămîntul făgăduinții !...

D'apoi cum alergam la aceeași fereastră, în carnaval, cînd spre amurgul zilei se oprea la răsplîntia casei noastre o trăsură cu două personaje mascate, purtînd cîte o mantie cu glugă albastră și suflînd din tromboane o arie săltăreață, care vestea la răscrucile tirgului, că în sara aceia este bal mascat !

Ce rezonanță adîncă avea pentru mine vorba aceasta : «bal mascat» și ceremonialul acesta de comic viclean ! A trebuit tot mama să mă mai tempereze, încredințîndu-mă că la asemenea baluri nu merge lumea «bună», ci pur și simplu slugile...

Cel puțin am folosit timpul acesta de claustrare să 'nvăț citirea și scrierea cu mult înainte de vîrsta legală, și să-mi umplu memoria cu o bibliotecă de poezii ! Această cultură precoce a contribuit la rîndul ei să mă facă și mai impropriu relațiilor cu alți copii, bine înțeles cu acei pe care mama îi socotea de spiță nobilă și care din nefericire se nemeriseră a fi mai mici ca mine și în afară de discuțiune inferioari nivelului meu spiritual.

De multe ori aveam porniri de revoltă în contra acestui regim și eram surprins convorbînd prin crăpăturile gardului cu copiii unui vecin, care mă atrăgeau mai tare, dar care—vai!—nu erau decît fii de negustor...

Emanciparea a venit mai tirziu, după ce am mers la școala primară, unde m'a dat cu greutate, ca să nu învăț deprinderi sau cuvinte urite, și după ce primele două clase le pregătisem cu profesor particular. De sigur, mi s'au dat recomandații stricte să nu mă zbeguesc în recreație cu camarazii — așa de împes-trițați ca treaptă socială, iar majoritatea copii din popor. Dar firește, aici eram departe de controlul de-acasă și încetul cu încetul am legat unele prietenii intime, mai ales cu elemente harnice și distinse la clasificație. Dacă făceam și eu selecție în felul meu, apoi ea avea cu totul alte norme decît criteriul nașterii și al sîngelui boieresc.

Intr'o sară, pe cînd absolveam clasa a patra primară, cu perspectiva certă de premiant întăi, am mers cu părinții la grădina publică, — un mic manej în centrul orașului, unde lumea se învîrtea în sunetul muzicii militare, care cînta «Turturica-Vals» sau alte compoziții ale domnului Capelmaistru, un blond cu nume polonez.

Cu toate instrucțiunile ce le promisem să mă plimb cu mi-

cul «Pierrot», o păpușă cu hăinuțe de catifea și cu gulerul numai în dantele — de neam boieresc autentic, — mi-am plantat frumușel tovarășul pe-o bancă, după două-trei învîrtituri, și mi-am continuat plimbarea la braț cu Iliescu Ilie, un băiat sărman, cu hainele uzate, dar dintre colegii cei mai meritoși.

La întoarcerea acasă, o scenă teribilă : mama, tremurînd de mînie și decisă să-mi reteze fără slăbiciune astfel de apucături, mi-a făcut o morală, în formele cele mai aspre cu putință.

— Degeaba, cît te-am crescut eu cu lume bună, în loc să cauți să te ridici, tragi în jos, îți place tot cu lume proastă, cu băeți dela ulița mare (cartier popular, fără nicio nobleță). N'ai ambiție în tine. Te rog să nu se mai repete altă dată, altfel să știi că nu te mai învăț carte și te dau la prăvălie.

Am simțit ca o fișcă pe obraz aceste cuvinte de orgoliu deplasat. Dar mi-am luat inima în dinți, și i-am răspuns una și una :

— Prietenul cu care m'am plimbat îmi este coleg de bancă, ne potrivim și avem ce vorbi unul cu altul. Pierrot al d-tale este un idiot și nu poate să existe între noi nicio legătură. Puțin îmi pasă de buna societate cu care îmi scoți ochii, și oricît m'ai amenința să știi că nu-mi ies din ale mele. Lumea pentru mine nu se împarte în boieri și mitocani, ci în deștepți și proști. Oricît mă vei sili, eu nu fac prietenie cu proștii, iar la unul deștept nu vreau să știu cine este familia lui.

Îmi amintesc că mama a rămas consternată față de îndrăzneala mea, în formă de tiradă, și de sigur fără precedent. Discuția a mai continuat firește, cu repetarea aceluiași refrene, dar un fapt a rămas cîștigat pentru totdeauna : de aici încolo nu mi s'a mai impus prietenii, ci am fost lăsat să mi le hotărîsc singur, iar la grădina publică și pe aiurea, am păstrat eu însumi inițiativa de a-mi alege tovarășii de plimbare. Bastilia căzuse pentru totdeauna și în locul prejudecăților dărîmate am putut să instalez o concepție democrată, ca bază de selecție a valorii...

Trebuie să mărturisesc că poate figura cea mai luminoasă din toată familia a fost pentru mine, bunica mea de pe mamă, Zamfira Șerbănescu. Cu toate că fire autoritară și repede la mînie — exponent autentic al violenței «Șerbănești», era de-o inteligență mai vie decît mama, cu foarte prețuite replici malițioase, deși ființă totdeauna săritoare la nevoie și cu punga deschisă la orice intervenție.

Avea și dînsa orgoliu, dar de altă natură. Deși trăia foarte sobru — văduvă dela 18 ani, a fost un model de virtute toată viața — îi plăcea să facă dani și să cumpere lucruri scumpe, la fel cu cei mai mari bogătași din localitate. Negustorii îi cunoșteau slăbiciunea și cu cîteva vorbe de lingușire o făceau să se spetească în cheltueli. Odată i-am mînuit și eu ambiția, făcînd-o să cumpere cel mai scump lucru de artă care sosise în galantarele reînoite de Crăciun, un țișan c'un urs în teracotă, renunțînd la cine știe ce jucărie pentru mine, spre a face plăcere mamei mele, care ținea grozav să aibă obiectul acesta, dar, mult mai econoamă, nu se îndura să-l plătească personal.

Și-a iubit mult nepoții această bunică inimoasă, cu toate că nu-i cruța de dojană, adeseori severă. Orice severitate se plătea însă îndată cu daruri în natură sau în bani. Mai tirziu, la liceu, la Sf. Sava și la Universitate, am primit ajutoare și mai simțitoare dela ea — mai ales că moartea tatălui meu scăzuse considerabil veniturile casei noastre.

Odată a scăpat o frază foarte semnificativă, vorbind despre mine: dacă băiatul ăsta ar fi știut să mă lingușească, aș fi vîndut tot ce am, ca să-i dau lui. A scăpat-o totuși de primejdie firea mea rezervată, incapabilă să perie pe nimeni, chiar atunci cînd ține mult la cineva. Dar totuși, am avut dela dînsa destule avantaje, din cauza altei laturi pe care o prețuia la mine și care stătea în evidență: silența la învățătură și notele bune dela școală. Tot din cauza aceasta afecționa în chip deosebit pe fratele său Teodor (poetul liric T. Șerbănescu), singurul dintre toți frații ei care se distinsese la carte și își făcuse o carieră, în timp ce mama mea, veșnic preocupată de apropourile de salon, puneă de-asupra pe un alt frate al bunică-mii, pe Nicu Șerbănescu, maestru, pare-se neîntrecut în replici spirituale, deși la învățătură rămăsese de căruță...

N'a arătat cine știe ce mulțumire, atunci cînd m'am bucurat de rara cinste de-a avea, înainte de 18 ani, o piesetă jucată pe scena Naționalului din București. I se părea că această in-deletnicire mă scoate de pe linia studiilor serioase și mă abate din drumul carierii. A fost în schimb foarte măgulită să ajung cit mai repede profesor de Universitate și cea dintâi lucrare tipărită care îmi deschidea calea candidaturii, volumul «Cercetări filosofice», s'a tipărit cu banii ei. În ziua cînd a eșit cartea de sub teasc (1907), s'a repezit pînă la Iași, a privit cu drag

exemplarele, deși își dădea bine socoteală că nu e pregătită să le citească vreodată, și mi-a urat o izbîndă care n'a întîrziat prea mult. A murit la 75 de ani, în toiul războiului de întregire, în timp ce liniștea Tecuciului era nimicită de bubuiturile tunului dela Mărășești. Dacă ar mai fi trăit 3-4 ani, i se rezerva poate cea mai înaltă satisfacție ambiției sale neadormite : m'ar fi văvut într'o situație, pe care personal o consider foarte neînsemnată în ansamblul rosturilor mele, dar care pe dînsa, sînt sigur, ar fi făcut-o extrem de fericită : situația de ministru în guvernul Averescu, la 38 de ani. Dar soarta i-a interzis această bucurie, și mie să mă bucur de bucuria ei !

— *Amintiri dela scriitorii întîlniți în viață.*

— Cel dintîi scriitor cu care am avut relații a fost unchiul meu, Teodor Șerbănescu, din al cărui repertoriu de poezii învășasem una, mai puțin amoroasă, dela primele mele memorizări. Cît timp a purtat uniforma militară, l-am văzût odată, de două ori, în trecerea sa prin Tecuci, ori a noastră spre băi, la Lacul Sărat. Am stat mai aproape de dînsul, după ce s'a retras din armată, într'un moment de minie nestăpînită, pe cînd se afla în preajma gradului de general. Desfăcut de cariera unde fusese o podoabă, dar unde avusese și mari amărăciuni, parte din vina lui, parte din invidia altora, acum, de îndată ce venea primăvara își părăsea casa dela Brăila și se instala la conacul dela moșia părintească, un moment înstrăinată și în urmă răscumpărată,— la Vameș, pe Siret.

Desigur nu avea nicio aplicare să se ocupe cu agricultura și toată grija moșiei era lăsată în sama soției sale, Victoria, născută Hepites, o femeie-bărbat, activă, neobosită și cu o gură grozavă, din al cărui vocabular dispăruse orice urmă de feminitate. Grație energiei sale, ogoarele erau însă semănate și recolta — cu toate inundațiile Siretului — era excedentară.

Aici la Vameș, mi-am petrecut și eu cîteva vacanțe, în cursul superior de liceu, schimbîndu-mi senzibil caracterul, cel puțin aspectul lui exterior, în tovărășia zilnică a copiilor poetului, doi ceva mai în vîrstă, alți doi mai tineri ca mine, toți dezghețați și sportivi, precum și a altor oaspeți, cărora nu le mai venea să se despartă de acest cuib de veselie neîntreruptă, cu nescapate invenții distractive.

Bătrînul bard, firește, se ținea la o parte de virteful celor mai tineri, afară de sara după masă, cînd se amesteca și din-

sul o jumătate de oră în balul dela sufragerie, dansind cu noi devalma polcă și vals, ba învățându-ne citeodată și dansuri străine, în genere mai complicate, enervându-se dacă eram grei de cap și nu le prindeam destul de repede. Deși în genere prieteni și afabil, simțeam parcă un moment de ușurare, când își lua șapca cu care se acoperea la țară și dispărea pe ușă, pentru a-și face, prin întunericul parcului, obișnuita plimbare singuratică, fie pentru a-și depăna suvenirile melancolice ale triumfurilor apuse, fie pentru a bombăni versurile unor noi compoziții poetice, pe care totdeauna le făurea în gând.

Mai mult îl aveam sub ochi la masă, unde trona ca un adevărat pater familias, luând asupra-și funcția de-a împărți mîncarea, obișnuit lăsată în sarcina mătușii Victoria, îndată ce ajungea la pepeni, pe care îi tăia în felii egale, cerînd rînd pe rînd farfuria fiecărui dintre comeseii.

Grație lui, discuția la masă se menținea la un nivel destul de ridicat, cu probleme sociale, politice sau literare, pe care le dezvolta cu iscusință și cu o voce caldă, cînd și cînd cam teatrală. De poeziile lui nu l-am auzit vorbind decît o singură dată, cînd ne-a recitat, la un sfîrșit de dejun, o lungă poemă «*Doruri*» pe care o scrisese mai de mult, dar o publicase de curînd. Soția lui, bunică-mea, și alte veterane și-au șters lacrimile pe furis. O ședință lacrimogenă mai complectă a avut loc odată, la ziua de naștere a fiului său cel mare — împlinea 18 ani — cînd Teodor Șerbănescu, recunoscut maestru în toasturi și 'n lumea militară și 'n societatea civilă, a rostit o cuvîntare emoționantă, cu glasul puternic și vibrant, amintind primului său născut că nu este depărtată ziua cînd va prelua șefia familiei, el fiind bătrîn și sortit să se despartă curînd de viața pămîntească. A fost o boncăială generală, extinsă contagiant la toți comeseii, care priveau înduioșați spre bardul cu perii albi, care părea și mai în vîrstă decît era în realitate, fiindcă pe atuncea nu avea, mi se pare, nici șaiszeci de ani împliniți. Pentru dînsul însă, care-și simțea încheiată seria aventurilor sentimentale, poate că viața îi părea din cale-afară prelungită și bătrîneța foarte înaintată..

Fiindcă este vorba aicea de atingeri cu figuri „literare“, voi mai menționa pe una de la aceeași epocă, fără să fi putut să-mi treacă atunci prin minte ce soartă uimitoare îi rezerva viitorul...

În fiice vară, după două-trei săptămîni de ședere la Vameș, era obiceiul ca mătușa Victoria să se repeedă două-trei zile

la moșia personală din județul Brăila (Vameșul se găsea în Covurlui), și de acolo în oraș la Brăila, unde Șerbăneștii aveau o frumoasă și boerească locuință. De obicei, copiii ne țineam după dînsa, și cu două-trei trăsuri cu clopoței (adevărate poștalioane) plecam disdedimează, traversam lunca nisipoasă cu vegetația de apă, treceam Siretul pe pod umblător, cite-odată pornind întins spre Brăila, pentru a ne opri la cealaltă moșie, la întors.

Imi amintesc că ultima oară cînd am făcut drumul acesta ne-am oprit pentru a ne consuma merindele dejunului în odăița unei cîrciumi din satul Baldovinești. Mătușă-mea era firește bine cunoscută în toată regiunea, și descînderea noastră a fost salutată cu adînci plecăciuni de cîrciumar, eșit pînă în șosea. Nu mi-l amintesc bine ca figură, dar parcă avea nasul roșu, fie că am observat-o eu însu-mi, fie că am fost influențat de mătușa Victoria, care cu vioiciunea ei familiară l-a întîmpinat cu vorbele :

— Tot așa te 'mbeți, Angheluță ?

Nu mai îmi amintesc ce-a mormăit cîrciumarul, — însă, în orice caz, cine ar fi putut să-și închipue atuncea că personajul acela, căruia nu i-am dat multă atenție și 'n a cărui odaie particulară ni s'a servit dejunul, urmă să fie nemurit mai tirziu în literatura mondială, sub numele de „*Oncle Anghel*“ de talentul nepotului său, Panait Istrati, pe atuncea sărman copil nelegitim și fără căpătâi !

Dar să revin la Teodor Șerbănescu, al cărui centenar a avut loc chiar zilele acestea (29 Decembrie 1939), și să povestesc o ultimă amintire.

Pentru motive de ordine intimă, am încetat să mă mai instalez cu săptămînile la Vameș, începînd dela vacanța dintre liceu și Universitate (1899) pe care am folosit-o altfel, rămînînd acele luni de vară pe loc la Tecuci și compunînd poemul dramatic „*O sărutare*“, destinat și dînsul la onoruri neașteptate, cu toate că vag nădăjduite în sufletul meu...

Spre sfîrșitul lui Septembrie, cînd coloanele de versuri erau aproape terminate, am simțit trebuința unui control mai serios. Deși niciodată nu arătasem lui unchiu-meu, poetul, încercările mele literare, pe care totuși el le bănuia, m'am decis brusc să mă reped o zi-două la Vameș și să-i recitez măcar un pasaj. (Ca și dînsul, eu compuneam în gînd și apoi transcriam pe hîrtie, astfel că știam piesa pe de rost). Zis și făcut. La Vameș era lume mai puțină, mai ales din cauza sezonului avansat. Am sosit cu

trenul în cursul zilei, iar după masa de sară, am adus cu atita insistență vorba de poezie și literatură, încît l-am forțat aproape să-mi spue :

— Mi se pare că și tu scrii versuri...

Nu așteptasem decît asta, pentru a începe mărturisirile, mai ales că păreau oarecum provocate de inițiativa lui.

Am ajuns astfel să fiu pofțit a-i recita... și anume din piesă. Am debitat un monolog, pe care îl lungisem peste orice măsură, în dorința deșartă de-a egala, cel puțin cantitativ, monoloagele interminabile din teatrul lui Victor Hugo. Am avut impresia totuși că în genere nu i-a displicut, ba chiar m'a întrerupt ca să sublinieze un vers-două, care îl impresionaseră îndeosebi. Nu mai știu dacă i-am vorbit și de intențiile de-a prezenta piesa la Naționalul din București. În orice caz, tot controlul s'a redus la atita, și conversația a alunecat pe nesimțite, deocamdată la lucruri învecinate, cum a fost destăinuirea lui că are de gînd să traducă în versuri *La Samaritaine* a lui Rostand, pe care o găsea minunată, superioară lui *Cyrano de Bergerac*... Proiectul firește n'a luat ființă niciodată și nu știu de ce, parcă chiar de atuncea, mă îndoiam să-l traducă realmente în fapt.

Totuși această vizită la Vameș a avut altă importanță ; una nepregătită. Rătăcind îngîndurat a doua zi de dimineață pe cărările parcului, am simțit viu de-odată golul... unei absențe, contrastul între ce fusese altă dată și ce era acum. Emoția a început să gîngurească în intimitatea gîndului, să capete cadența versului, să se prefacă într'o poezie lirică, încorporînd pe lîngă nostalgia trecutului ș'un incident fără însemnătate care se produsese împrejurul meu. Intr'un cîas au fost gata strofele următoare :

De cum schimbași privirea feții
Lăsat-am cuibul drag pustiu,
Jurîndu-mi pe norocul vieții
Ca 'n veci 'napoi să nu mai viu.

Dar nu sînt vrerele stăpîni !
Ș'am revenit ; ...la fel erau
Cărarea, casa, pîn'și cîni
Care odată ne lătrau.

La fel că le-ai fi zis eterne
Erau și florile... ce'n Mai
Veneam să ți le las pe perne...
Tu singură doar nu erai...

Și 'n fața ratului de-ai dată
 Șezînd cu anii morți în gînd,
 Pe-alături sprintenă o fată
 Trecu, din frunză șuerînd.

Și cum a prins să mă zărească,
 Porni să cînte și mai viu...
 De unde-avea ca să ghicească
 Adîncu-mi inimei pusitu ?

Ce semn putea să albă martor,
 Căci totdeauna astfel fu,
 Să punem cruci pe țărna altor,
 Dar la țărîna noastră nu !

Această poezie, rămasă doi-trei ani nepublicată, dar reținută exact de-o memorie foarte credincioasă, a avut, după tipărire, șansa de-a fi citită într'o sară la Maiorescu acasă, de către magistrul însuși, într'un cerc restrîns din care nu se mai găsește în viață, afară de mine, decît Const. Antoniadî.

Bucata, cu patosul ei juvenil și cu antiteza dela urmă, a avut mare succes la citire. Din cauza acestei poezii precum și a altor cîteva, Maiorescu m'a îndemnat mai multă vreme să stăruiesc pe linia lirică. La dreptul vorbind, nu am scăpat de insistențele sale, puțin cam jenate, întrucît mă simțeam atras de alte preocupări, decît atunci cînd l-a descoperit pe Cerna (a fost ceva mai tîrziu) și putea acum să patroneze un poet de altă vigoare și alte proporții. Chiar și după asta a mai întreat de cîteva ori pe ucenicul său dela Universitate, care înțelegeam să fiu din ce în ce mai mult, dacă nu am vreun proiect de dramă sau măcar cîteva strofe lirice.

Stereotip, i-am răspuns în cîteva rînduri :

— Domnule Profesor, m'am înglodat pînă la gît în Logica lui John Stuart Mill.

Ca să-i dovedesc exactitatea afirmației, am redactat la cea întâi ocazie o serie de reflecții pe marginea celebrului tratat, și i le-am dus să le citească. Reflecțiile au apărut neîntîrziat în *Convorbiri literare*, am avut însă totdeauna impresia că pentru Maiorescu, în faza de atunci a culturii noastre, scrierile poetico-literare sînt mai de preț decît elaborările filozofice...

În decursul vieții mele, am întîlnit de sigur și alți scriitori de la care păstrez cîteva suvenirî; în legătură cu aceștia precum și la celelalte puncte din interogatoriul-anchetă al Revistei voi răspunde într'un număr viitor.